

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та менеджменту
*Кафедра економіки, підприємництва
та туризму*

Кваліфікаційна робота на правах рукопису

Левченко Олександр Сергійович

УДК 630.712

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**«Напрями забезпечення туристично-рекреаційного використання лісових
ландшафтів Полісся»**

242 «Туризм»

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавру

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Науковий керівник -
Тищенко Світлана Володимирівна
кандидат економічних наук,
доцент

Житомир 2023

АНОТАЦІЯ

Левченко О.С. Напрями забезпечення туристично-рекреаційного використання лісових ландшафтів Полісся (на прикладі Рівненського регіону України). – Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра за спеціальністю 242 «Туризм». – Поліський національний університет, Житомир, 2023.

Кваліфікаційна робота ґрунтується на дослідженні туристично-рекреаційного використання лісових ландшафтів Полісся. Вона вивчає ландшафтні ресурси України та окремо Рівненського Полісся, яке як приклад дозволяє більш глибоко розкриває тему дослідження. Було проведено аналіз лісових ландшафтів Полісся, обґрунтування поняття «туристично-рекреаційних ландшафтів», а також проаналізовано тему еко-туризму як напрям забезпечення рекреації завдяки ландшафтним чинникам туризму.

Ключові слова: ландшафт, лісові ресурси, ландшафтні ресурси, туристично-рекреаційні фактори, Полісся, Рівненщина, туризм.

ANNOTATION

Levchenko O.S. Directions for providing tourist and recreational use of forest landscapes of Polissia (on the example of the Rivne region of Ukraine). - Qualification work on manuscript rights. Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty 242 "Tourism". – Polis National University, Zhytomyr, 2023.

The qualification work is based on the research of tourist and recreational use of the forest landscapes of Polissia. She studies the landscape resources of Ukraine and Rivne Polissia separately, which, as an example, allows to more deeply reveal the topic of the study. The analysis of the forest landscapes of Polissia, the substantiation of the concept of "tourist-recreational landscapes" was carried out, as well as the topic of eco-tourism as a direction of providing recreation thanks to the landscape factors of tourism was analyzed.

Key words: landscape, forest resources, landscape resources, tourism and recreation factors, Polissia, Rivne region, tourism.

ЗМІСТ

	с.
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ЛІСОВИХ ЛАНДШАФТІВ УКРАЇНИ.....	6
1.1. Обґрунтування поняття та класифікація «туристично-рекреаційного ландшафту».....	6
1.2. Основні принципи ландшафтного підходу до дослідження розвитку туристично-рекреаційної діяльності.....	11
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІСЬКИХ ЛІСОВИХ ЛАНДШАФТІВ РІВНЕНЩИНИ.....	14
2.1. Оцінка та аналіз потенціалу лісових ландшафтів Рівненського Полісся.....	14
2.2. Показники естетичної цінності лісових ландшафтів Рівненщини.....	20
РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ ПОЛІССЯ.....	24
3.1. Еко-туризм як напрямок забезпечення туристично- рекреаційного використання лісових ландшафтів Українського Полісся	24
3.2. Перспективні напрямки забезпечення туристично-рекреаційного використання лісових ландшафтів Поліського регіону.....	27
ВИСНОВКИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	32
ДОДАТКИ.....	35

ВСТУП

Актуальність теми. Ландшафт як поняття виник давно та розвивається на сьогоднішній день дуже стрімко та прогресивно. Варто зауважити, що найбільшої популярності лісові ландшафти як об'єкт туристичного ринку набули у ХІХ ст. Саме в цей часовий проміжок ландшафти як наукове поняття починали отримувати визнання та вивчення як теми дослідження професорів.

Наявність лісів та ландшафтів сприяє також розвитку інших підтипів туристичного бізнесу, тому є важливим фактором розвитку туризму. Адже вже давно визначено, що природні ресурси найкращі для оздоровлення людини, в цьому і закладається актуальність теми кваліфікаційної роботи, а також потреба у більшому забезпеченні використання цих ресурсів.

Аналіз останніх досліджень. Питанням розвитку та використання туристично-рекреаційних лісових та ландшафтних ресурсів займається велика кількість як іноземних так і вітчизняних вчених та професорів. Так як багато проблем та недоліків у цій системі все ще існують дуже актуальною є процес написання наукових праць по темі дослідження.

На даний момент ми маємо цікаві та корисні праці, статті та наукові дослідження наступних авторів: Бойко І.Д., Генсирук А.С., Кравченко Н.О., Мацола В.І., Ришов О.М., Стафійчук В.І., Тарасов А.І., Фоменко Н.В., Міхелі С.В., Гродзинський М.Д. та інші. Більшість із вище перерахованих професорів та науковців присутні у кваліфікаційній роботі як джерела, на який базується аналітичний збір інформації.

Мета кваліфікованої роботи полягає в розробці теоретико-методичних основ розвитку рекреаційного туризму та територіальної організації регіону, внесення практичних пропозицій щодо вдосконалення туризму в Українському Поліссі та окремо Рівненщини.

Щоб досягти конкретної мети в роботі поставлено наступні завдання:

- обґрунтування поняття «туристично-рекреаційного ландшафту» та лісових ресурсів в цілому, а також його функціональності та класифікації;

- аналіз основних принципів ландшафтного підходу до дослідження розвитку туристично-рекреаційної діяльності;
- характеристика діяльності ландшафтних та лісових ресурсів на території Рівненського Полісся, її аналітичних показників роботи;
- дослідження еко-туризму як прогресивного чинника сприйняття туристичної сфери діяльності.

Предметом дослідження є загальна діяльність використання лісових ресурсів та ландшафту на території Українського Полісся, а також його перспективи розвитку.

Об'єктом дослідження виступає діяльність та аналітичний обзір ландшафтних ресурсів, обумовлених в області Рівненщини як конкретного прикладу розвитку лісових ресурсних аспектів.

Практична значимість роботи прослідковується в тому, що останній розділ кваліфікаційної роботи висуває авторські рекомендації, які стосуються теми дослідження.

Апробація результатів наукових досліджень здійснена на двох наукових конференціях:

1. Тищенко С.В., Левченко О.С. Природний рекреаційно-туристичний потенціал Рівненського Полісся. Студентські наукові читання – 2022: Збірник наукових праць Науково– практичної конференції «Студентські наукові читання – 2022» за результатами I туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт. Житомир: Поліський національний університет, 2022. С. 383-386.

2. Тищенко С. Левченко О.С. Відпустка в умовах covid-19. як тепер виглядає туризм в різних країнах. Туризм: міжнародний досвід та національні пріоритети : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтерн.-конф., 26 травня 2021 р. Житомир : ПНУ, 2021. С. 47-50.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Кваліфікаційну роботу викладено на 35 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ЛІСОВИХ ЛАНДШАФТІВ УКРАЇНИ

1.1. Обґрунтування поняття та класифікація «туристично-рекреаційного ландшафту»

Туристично-рекреаційний ландшафт не є простим поняттям, яке охоплює звичайне розуміння земного покриття певної території, що використовується для рекреації туристів. Взагалі, воно виникло дуже давно, коли ще не носило цю назву та реалізовувалось в загальному розумінні відпочинку. Зараз «ландшафт» має свою структурну характеристику, його вивчають та розвивають. Ось наприклад, в ХХ ст. дослідженням питань із туристично-рекреаційного ландшафту займався вчений-географ Отто Шлюттер, який визначив декілька базових розумінь про цей аспект туристичного ринку.

По-перше, він висунув людину як обов'язковий фактор взаємодії із ландшафтними ресурсами та ґрунтує це наступними факторами. Варто зауважити, що ландшафтні території в будь-якому випадку ведуть свою діяльність з урахуванням природних чинників, що його охоплюють. В розумінні Отто, існує два головних типи ландшафтів в природі. Перший, під назвою "Urlandschaft" – це тип ландшафтів, які були створені самою природою та не зазнавали ніяких змін завдяки технологіям та іншим людським чинникам, а другий "Kulturlandschaft" виникає від руки людини, яка штучно створює його як туристичний об'єкт для свого користування та рекреації [1, с. 263-264].

Другий тип в наших джерелах несе наукову назву «антропогенний ландшафт», який входить до культурного ландшафту як самостійна та незалежна його складова. Саме так прийнято базувати ландшафтні ресурси українськими вченими [2, с. 77].

Багато інших вчених також зробили неабиякий вклад у поняття «туристично-рекреаційного ландшафту». У 1925 році Андрій Григор'єв реалізував

класифікацію ландшафтів у своїй науковій праці під назвою "Задачі і методи економічної географії". Трішки відкоректовану схему класифікації прийнято розглядати зараз [3].

Узагальнюючи аналітичний збір дослідницького досвіду було розглянуто наступну типізацію компонентного складу ландшафту, його функціональності та диференціації (рис. 1.1.).

Рис. 1.1. Схема розвитку і диференціації ландшафту

Джерело: [4]

За рис. 1.1. дуже добре прослідковується зв'язок між всіма компонентами та показує еволюцію розвитку ландшафтних ресурсів. В основу, тут нам гарно видно перехід від звичайного ландшафтно-природного компоненту до культурної ландшафтно-території.

Варто відзначити, що до сих пір точного терміну класифікації ландшафту не існує. Дослідники все ще не вирішили які саме типи вносити до загальноприйнятої групи типів ландшафтних територій [5, с. 38].

Найбільш вживаною серед професорів є схематизація типології вченого В.С. Преображенського, який виділяє наступні головні чинники [6, 7]:

- рекреаційно-лікувальний;
- рекреаційно-оздоровчий;
- рекреаційно-спортивний;
- рекреаційно-пізнавальний типи ландшафтів.

На думку вчених, що займаються обґрунтуванням питання туристично-рекреаційного ландшафту прийнято вважати, що незалежно від варіанту створення та реалізації територій ландшафтного походження, вони все одно базуються як культурний об'єкт для туристичного споглядання.

В основу типології та класифікації ландшафту як туристичного середовища, що використовується на ринку туристичних послуг покладено просторово-функціональний підхід. Згідно нього і висуваються деякі фактори різноманіття теми дослідження.

Рис. 1.2. Функціональні типи та види рекреаційних ландшафтів

Джерело: [8]

Також окремо виділяють декілька аспектів за морфо генетичною класифікацією. Це дозволило розробити систему придатності ландшафтів у розрізі її використання як об'єкт туристичного дослідження. Основу цієї моделі складають такі типи ландшафтних ресурсів [9]:

- найбільш придатні для організації відпочинку;
- придатні для рекреаційного використання;
- вибірково придатні для відпочинку.

Також виділяють певну функціональну класифікацію, яка обумовлює рівень та категоризацію туристичного обслуговування. В основному, іде мова про домінантність рекреації в кожному окремому типі. Всі вони направлені на рекреацію та відпочинок споживачів. Скажімо, при організації рекреаційної діяльності відновлення життєвих сил, так само як і відпочинок чи самовдосконалення забезпечується у межах більшості функціональних типів рекреаційних ландшафтів. Цю типологію можна розглядати на табл. 1.1.

Табл. 1.1.

Функції рекреаційних ландшафтів

Тип рекреаційного ландшафту	Функції ландшафту		
	рекреаційні	фізіологічні	соціальні
лікувально-оздоровчий	відпочинок, оздоровлення, лікування	відновлення життєвих сил, адаптація організму	реабілітація, набуття впевненості, подолання депресії і відчуття самотності та непотрібності
спортивно-туристичний	відпочинок, оздоровлення, туризм	відновлення життєвих сил	організація дозвілля, самовдосконалення, спілкування, визнання, отримання нових вражень
пейзажний	відпочинок, оздоровлення, туризм	відновлення життєвих сил, емоційна насолода	організація дозвілля, отримання нових вражень, естетична насолода
природно-антропогенний	відпочинок, оздоровлення, туризм, екскурсійна діяльність	відновлення життєвих сил	організація дозвілля, отримання нових вражень, естетична насолода
культурно-інформаційний	відпочинок, екскурсійна діяльність	відновлення життєвих сил, емоційна насолода	організація дозвілля, саморозвиток, отримання нових вражень, естетична насолода

Джерело: розроблено автором на основі [10]

Отже, функціональність лісових ландшафтів показує, що всі типи рекреаційного ландшафту готові сприяти для відпочинку та оздоровленню споживачів, також всі категорії здатні до відновлення життєвих сил людини та, в цілому, показують позитивні фактори розвитку їх використання в подальшому.

Найбільш придатні для відпочинку ділянки приурочені до лісових та лучно-болотяних ландшафтів, насамперед, сильно розчленованих схилів лесових рівнин із сірими і темно-сірими лісовими ґрунтами під дібровами, терасових та алювіально-зандрових рівнин із дерново-підзолистими ґрунтами під борами і суборами. Ці території взаємно працюють в основному із водоймами, тому можуть використовуватись у багатьох видах туристичних активних дій.

Обґрунтування ландшафту показує, що базове його поняття розкриває ландшафт як потужну та привабливу територію, яка дуже потрібна задля

різноманітності у туристичній діяльності. Але не всі ландшафтні території в змозі забезпечити послугу рекреації.

Але, не варто забувати, що також на сьогоднішній день є зони ландшафтних територій, які не мають досить гарної характеристики та не повністю придатні для отримання рекреації. Наприклад, моренно-зандрові слабохвилясті рівнини з дерново-середньопідзолистими ґрунтами, з низовинними болотами та іншим формують територію, яка не вся придатна для використання в туристичній сфері діяльності. З огляду на загальну картинку, таких зон ландшафту значно менше, але вони є. Дані природні комплекси придатні для організації любительських промислів та розвитку окремих видів туризму.

Також, потрібно розуміти, що ландшафт має декілька цілей свого існування. Лісові та інші види ландшафту не є простою територією, що несе в собі рекреаційне підґрунтя. По-перше, ландшафт – це природне тіло, яке утворилось шляхом природного сприйняття на наш світ та на якому відбуваються процеси відновлення внутрішніх факторів. Лише після цього можна назвати ландшафтні територіями чимось, що служить для рекреації та відпочинку споживачів з урахуванням його позитивних впливів на здоров'я туристів.

Говорячи окремо про «рекреаційний ландшафт» як категорію ландшафтних ресурсів варто зазначити декілька моментів. Насамперед, рекреаційний ландшафт – це підвид культурного ландшафтного утворення. Навіть у випадку, коли окрема територія виступає незайманим ландшафтом, де не використовувались знання людей, якщо він відноситься до туристично-культурної діяльності як об'єкт споглядання, він обов'язково вважається культурним.

1.2. Основні принципи ландшафтного підходу до дослідження розвитку туристично-рекреаційної діяльності

Нинішнє століття показує себе як час для інновацій та нових сучасних кроків в майбутнє. Те ж саме можна сказати і за ландшафтний ресурс, що використовується в туризмі. Іншими словами, зараз поняття ландшафтного

підходу до дослідження розвитку цієї та інших галузей, а також основні складові теорії ландшафтознавства виходять на зовсім інший рівень ландшафтно-морфологічних положень [10].

Один із принципіальних підходів до дослідження лісових ландшафтів впливає із розуміння яку саме роль зіграє тут людина. На думку українських авторів між людиною та природою має бути органічна єдність, яка зможе вивести цей зв'язок на новий рівень. Людина виступає у цьому зв'язку і як суб'єкт, і як об'єкт ландшафтного перетворення, у той час як сам ландшафт є пасивним матеріалом для рук людства, що може перетворитись на щось більш глибоке та якісніше зі сторони туристичного ринку [11].

Далі будуть описані та розглянуті принципи ландшафтного підходу до дослідження ринку туристично-рекреаційної діяльності, що надасть змогу охарактеризувати «ландшафт» як самостійне джерело із різноманітними ресурсами.

Принцип територіальної диференціації. Відносна різниця кожної окремої ландшафтно-території дозволяє урізноманітнити процес споглядання за ландшафтом, а також формує цілісну географічну оболонку [12].

Принцип комплексності. Сам об'єкт вчинення є комплексом, який взаємозалежний від своїх внутрішніх процесів, тим самим може урізноманітнювати свою діяльність.

Принцип підпорядкованості означає, що всі природні системи мають свою ієрархію. Цей принцип говорить про те, що потрібно не лише виконувати основні закономірності, а й розробляти оптимальне використання земельних ділянок.

Принцип типології. Він дає можливість об'єднувати схожі за типажем категорії ландшафтного навантаження, вивчати його робочі комплекси та надавати цим процесам реальну оцінку.

Принцип поєднання. Він дозволяє якісно відображає наявність в природі багатьох ландшафтів широко поєднаних між собою, наприклад, парагенетичних та пара динамічних ландшафтних комплексів [13].

Принцип односторонніх зв'язків. Неврахування певних процесів або неякісно проведена робота може призвести до катастрофічних та шкідливих для природи наслідків.

Варто додати, що взагалі всі ландшафтні комплекси за характером внутрішніх взаємозв'язків поділяються на три категорії [14]:

- регіональні комплекси (визнана унікальна територія, повністю неповторна у своєму просторі);
- типологічна категорія (типові ознаки ландшафтних комплексів);
- пара динамічна категорія (взаємодія між комплексами, горизонтальні та вертикальні зв'язки).

Також обумовлюючі принципи ландшафтного підходу можна виокремити дві великі групи, які виникають залежно від цілеспрямованості виникнення – це прямі і супутні антропогенні ландшафти. Прямими ландшафтами називають запрограмовані комплекси, які знаходяться під дією людини. Вони постійно підтримуються у стабільно гарному стані для того, щоб могли функціонувати на регулярній основі. До супутніх належать ті, які не створювались людиною та працюють самостійно. Вони виникають в результаті природних співпадінь [15].

Щоб грамотніше використовувати ці типи та принципи ландшафтного підходу до дослідження туристично-рекреаційних ресурсів потрібно вирішити найголовніше завдання, яке зараз стоїть в пріоритеті. Воно полягає в систематизації окремих частин ландшафтних територій в глобальну структуру. Фактично це означає створення класифікації ландшафтних ресурсів, якої все ще немає.

Підсумовуючи можна сказати, що ландшафт та лісові ресурси є дуже важливими для туристичної сфери діяльності. Ландшафт – це не просто територія, яка потрібна для рекреації споживачів. Також він потрібен для екологічного покращення ситуації в світі, для естетичної насолоди та інших чинників.

Функціональність лісових ландшафтів показує, що всі типи рекреаційного ландшафту готові сприяти для відпочинку та оздоровленню споживачів, також всі категорії здатні до відновлення життєвих сил людини та, в цілому, показують позитивні фактори розвитку їх використання в подальшому.

Говорячи окремо про «рекреаційний ландшафт» як категорію ландшафтних ресурсів варто зазначити декілька моментів. Насамперед, рекреаційний ландшафт – це підвид культурного ландшафтного утворення. Навіть у випадку, коли окрема територія виступає незайманим ландшафтом, де не використовувались знання людей, якщо він відноситься до туристично-культурної діяльності як об'єкт споглядання, він обов'язково вважається культурним.

РОЗДІЛ II

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІСЬКИХ ЛІСОВИХ ЛАНДШАФТІВ РІВНЕНЩИНИ

2.1. Оцінка та аналіз потенціалу лісових ландшафтів Рівненського Полісся

Лісові ландшафти, як вже не раз зазначалось є дуже корисними для здоров'я та естетично привабливими для споглядання за ними чи природою. Саме тому попит на них зберігається до сих пір і ця тенденція не збирається згасати.

В основному, головна задача лісів – це зробити територію придатною для життя та оздоровлення. До його функцій як до об'єкту туризму відносять наступні чинники [16]:

- озонує повітря;
- іонізує повітря (іонів в лісі проглядається в 100 разів більше, ніж у будь-якому закритому приміщенні);
- поглинає вуглекислий газ;
- виділяє кисень;
- збирає пил, кіптяву та інші забруднюючі речовини.

Поліський регіон Рівненщини є однією із найкращих областей цього регіонального округу. Вона має великий потенціал саме для розвитку лісових ландшафтів. Загальна площа всіх ресурсів ландшафту державного значення тут зіставляє 588,5 тис. га.

Рівненська область користується попитом з причини її унікальності, адже вона зберегла осередки первинних ландшафтних територій, що повністю залишились у своєму первісному вигляді. Показник лісистості області перевищує середній по Україні у 2,3 рази.

Зі всієї Рівненщини найбільш охоплені лісистістю такі регіони як Рокитнівський та Березнівський, а якщо говорити про найменшу кількість лісових

ландшафтів то варто назвати Гощанський район. На рис. 2.1. можна побачити ситуацію, стосовно всіх районувань Рівненщини.

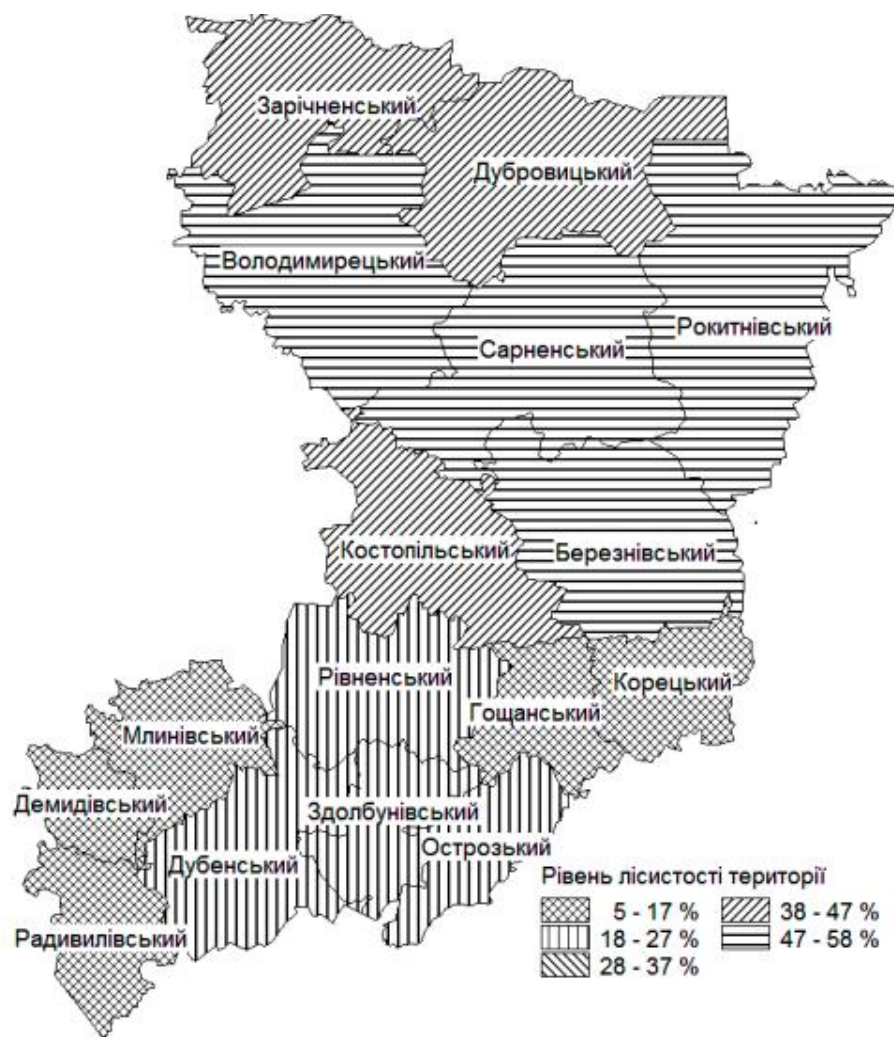

Рис. 2.1. Картосхема лісистості Рівненської області

Джерело: [17]

Рекреаційні ліси складають лише невелику частку всіх ландшафтних ресурсів, які надаються людині для відпочинку та оздоровлення. Власне до рекреаційних лісів Рівненщини належать такі туристичні території як сади, парки, дендропарки, курортні ліси (санаторно-оздоровчі) та сквери.

Також до функцій грамотної роботи відносять ті території лісових ландшафтів, які займаються охороною природних ресурсів – це спеціальні зони природоохоронних об'єктів, а саме ліси поблизу автомобільних шляхів, водоохоронні, ґрунтозахисні та експлуатаційні ліси державного значення [18].

Загальна площа лісів, що можуть використовуватись для рекреаційної діяльності у Рівненській області становить близько 65003,9 га, що складає 9,2% від загальної площі лісів. Але це процент тільки ресурсу, що призначений для рекреації, а також тут реалізують іншого роду фактори туристичного обслуговування. Всі вони розподілені за певними категоріями, які були згадані вище (рис. 2.2.) .

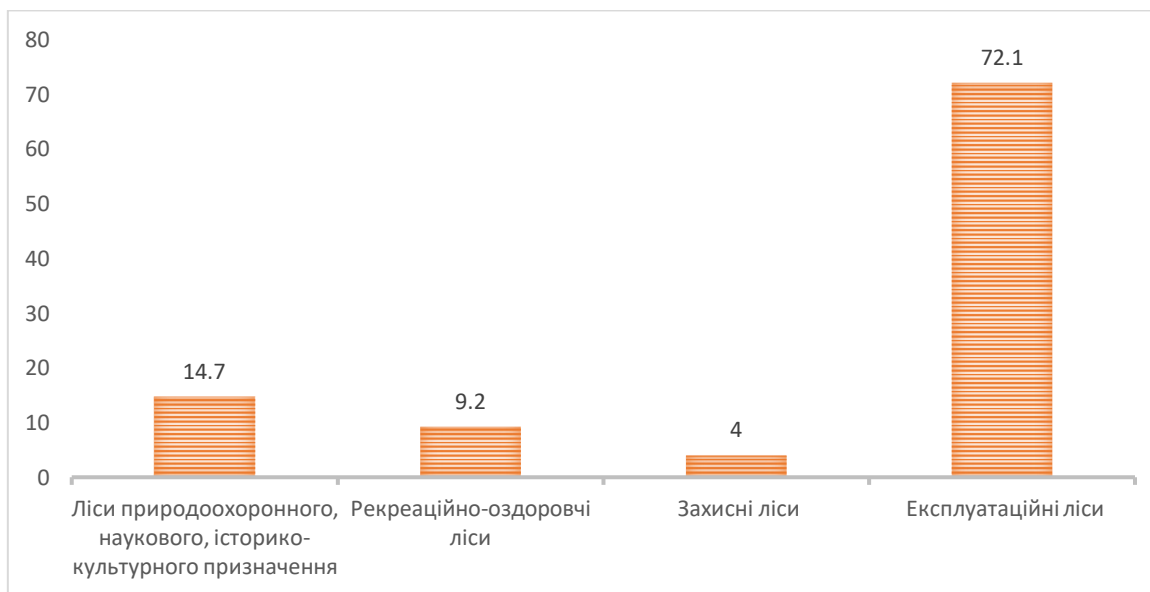

Рис. 2.2. Поділ лісів Рівненської області за категоріями, %

Джерело: розроблено автором на основі [19]

В цілому, говорячи про функціональність лісових ландшафтів Полісся можна виокремити наступні типи популярних варіантів для рекреації та оздоровлення:

- лікувальна та оздоровча рекреація;
- спортивна та туристична рекреація;
- утилітарна та пізнавальна рекреація.

В основному, бажаючи отримати позитивні моменти від природи та ландшафтних територій проводять час у походах, прогулянках по лісам, відпочивають із будинками на колесах, які екологічно виконують стоянку на природі, займаються спортом та проводять активні ігри на відкритій місцевості, ловлять рибу та збирають ягоди з грибами. Всі ці діяльності дуже гарно впливають на здоров'я людини, як ментальне так і фізичне, тим самим піднімає попит на лісові ландшафтні ресурси [20].

Також варто зазначити, що рекреаційна діяльність в лісах за своїм змістом, рівнем організації подорожі, її тривалістю та характером поїздки може виступати абсолютно різноманітною. Це є дуже важливим визначенням, адже саме вид обраної рекреації за допомогою рекреаційних ландшафтів та її тривалість визначає її подальший благоустрій (табл. 2.1.). З огляду на туристичний поділ, найголовнішим фактором та результатом поїздки для споживача буде виступати його індивідуальний відпочинок та максимальний отриманий комфорт в процесі всього рекреаційного споглядання.

Табл. 2.1.

Форми організації відпочинку в лісі

Рекреаційне використання лісів	Види рекреації	Рівень організації	Матеріально-технічна база організації відпочинку
постійне, довготривале	лікування, оздоровлення, відпочинок	організована	санаторії, пансіонати, готелі, будинки відпочинку, дитячі табори
постійна, короткотермінова	відпочинок	організована	рекреаційні зони та пункти
сезонна	відпочинок	організована	турбази, мотелі
тимчасова, короткотривала	пікнік, прогулянка, любительські промисли	неорганізована	лісові масиви
сезонна	туризм	організована	наметові містечка

Джерело: розроблено автором на базі [21]

Отже, як ми бачимо на табл. 2.1., в цілому, всі форми діяльності в лісі є організованими та завчасно спланованими, а також майже всі вони спрямовані на відпочинок споживача, що є найголовнішим фактором сприйняття. Головними якісними характеристиками рекреаційних лісів є їх досяжність, комфортні умови для відпочинку та високі санітарно-гігієнічні характеристики.

Оцінка лісових ландшафтів та їх ефективність забезпечення туристично-рекреаційних ресурсів залежить також від вікової структури лісів, а також від їх лікувально-оздоровчої та санітарно-гігієнічної функцій. Тут можна сказати, що тільки однією своєю можливістю реалізувати та продукувати кисень лісові ресурси вже мають достатній рівень ефективності.

Тобто, у питанні попиту та потреби у ландшафтних ресурсах є багато визначних моментів, такі як вік лісових об'єктів, їх фітонцидність, вид деревної породи, стану, в яких вони знаходяться та інших характеристик. Ступінь фітонцидності забезпечується для кожного виду лісових походжень окремо. Загалом ліси Полісся відповідають 2-3 ступеню фітонцидності, що є сприятливим для використання лісів у рекреації. Це обумовлено розподілом лісових насаджень за породами на Поліссі Рівненщини. Все це можна дослідити на табл. 2.2.

Табл. 2.2.

Фітонцидність окремих порід дерев та кущів

Ступінь фітонцидності	Породи
1 (найвищий)	дуб черешчатий, клен гостролистий, ялівець віргінський
2	береза, сосна звичайна, ялина, ліщина, черемха, смерека, акація біла, чорниця
3	модрина, ясен, липа, вільха, горобина, акація жовта, бузок звичайний
4	в'яз, бересклет
5	бузина, крушина

Джерело: розроблено автором на базі [22]

Серед найбільш розповсюджених лісових ресурсів Рівненської області є чисті соснові бори. Менші території займають мішані ліси, широколистяно-соснові та сосново-широколистяні, але вони також користуються популярністю, не дивлячись на їх значне меншість. Говорячи про найбільші зайняти території то потрібно згадати сосни, дуби, берези і вільху чорну. Це ті лісові ландшафти, які переважають на території Рівненщини. Також варто зазначити, що ці лісові

покриви та інші породи (тополі, клени, липа крупниста) дуже якісно зменшують в повітрі вміст шкідливих газів, а також покращують питання шумозахисту [23].

Крім того, що вже було досягнуто, цікавим фактом ефективності забезпечення Полісся лісовими ландшафтами є те, що саме тут переважає осередок лікарських трав, якими користується вся Україна. Вони використовуються у фітотерапії та інших санаторно-курортних типах надання обслуговування.

Наступним важливим питанням аналітичного збору інформації щодо ландшафтів Рівненського Полісся є вікова структура. Завдяки їй можна визначити наскільки вона може забезпечити рекреацію споживачів. Оглянувши статистику можна зробити висновок, що вікова структура не зовсім здатна забезпечити господарську діяльність, але є достатньо перспективною та показує себе у контакті із туристами, тобто сприятливо впливає на покращення їх здоров'я. Якщо розкривати це питання більш глибоко, то можна сказати, що вікова структура зменшує рівень захворюваності серцево-судинної системи, органів дихання, нервової та кістково-м'язової систем (рис. 2.3.).

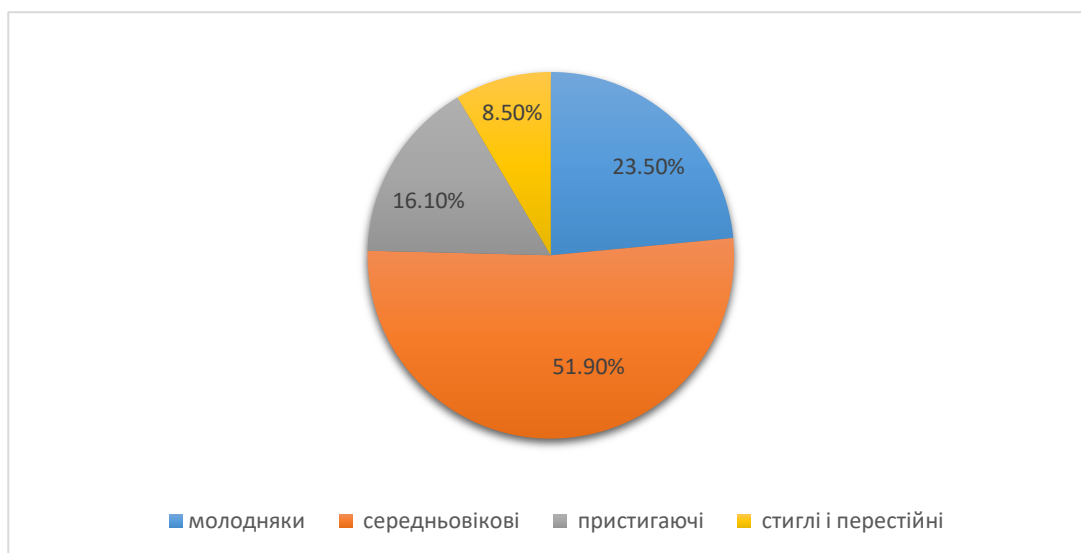

Рис. 2.3. Вікова структура лісів

Джерело: розроблено автором на базі [24]

Отже, як бачимо по рис. 2.3. найбільший чинник займають середньовічні ліси – 51,9%. Варто зазначити, що саме ця категорія лісових ландшафтів найкраще сприяє розвитку рекреаційних занять та активності. Молодняки, які йдуть

наступні по проценту структури (23,5%) можна розглядати як території, резервні для організації відпочинку.

2.2. Показники естетичної цінності лісових ландшафтів Рівненщини

Важливою частиною ефективності лісових ландшафтів та одним із головних факторів, що сприяє вибору рекреації є їх атрактивність та привабливість. Визначити це можна наступними складовими:

- відносна віддаленість;
- функціональність;
- естетична цінність;
- емоційний вплив.

З всіх вище перерахованих складових естетична цінність виконує найважливішу роль, адже вона певним чином захоплює всі чинники, в тому числі і емоційну частину. В цілому, естетична цінність лісів враховує той факт, що лісові ландшафти виконують благотворний вплив на людину та її здоров'я.

Що стосується природного складу, то вітчизняні вчені зауважують наступне: чим більша кількість чагарників та дерев знаходиться на території Рівненщини, тим більша її естетична цінність та загальна привабливість.

Також важливим фактором для цього питання виступає ступінь заболоченості території, кількісна наявність водних об'єктів, кількість місцевостей, на яких можна займатись збиральництвом ягід та гриб. Цікавим моментом є те, що не дивлячись на аспект негативного сприяння таких територій на рекреацію туристів, заболоченість не виступає перешкодою для розвитку туристичної ландшафтної діяльності. Адже болота та інші водні покриви дають можливість розвивати цікаву та унікальну флору та неповторну фауну, що відкриває зацікавленість інших типів туристичного попиту. Також тут є аспект охорони природи та екологічний позитивний внесок у туристичну ситуацію України.

До прикладу, В. Мацола додає до цього поняття коефіцієнт горизонтального і вертикального поділу території, її лісного покриву та віковий чи породний склад

лісів. Говорячи саме про Рівненську область, то він охарактеризував її лісну та ландшафтну територію у 2,2 бали на відносно відкритих місцевостях, включаючи всі фактори ефективності та використання ландшафтного ресурсу, з лісистістю у 36% (табл. 2.3) [25].

Табл. 2.3.

Показники естетичної цінності лісових ділянок

Показники	Бали			Показник
	3	2	1	
Горизонтальний поділ території, км/км ²	1 – 2	0,5 – 1 2 – 3	менше 0,5 більше 3	2
Вертикальне розчленування рельєфу, м: а) для гірських територій б) для горбистих територій в) для рівнинних територій	понад 200 понад 50	понад 100 10 – 50 5 – 10	менше 100 менше 10 менше 5	2
Лісистість, %	25 – 50	більше 25 менше 50	відсутні	3
Породний склад	змішані широколистяні-голкові	соснові, широколистяні	інші – хвойні, дрібнолистяні	2
Віковий склад	перестиглі, стиглі, достигаючі	середньовікові	молодняки	2

Джерело: розроблено автором на базі [25]

Стосовно збиральництва, що дуже поширене на території Рівненського Полісся, то варто сказати, що найкращі місця для збирання ягід чи грибів знаходяться у зоні змішаних лісів. Ці місця називають Ягідні угіддя, адже тут росте велика різноманітність ягід (малина, ожина, чорна горобина, калина, чорниця, брусниця, журавлина, суниця та інші).

Також рекреаційним ландшафтним ресурсом вважаються заповідно-мисливські угіддя та мисливство, що користується попитом серед туристів, які приїжджають до Рівненської області. Особливо популярними зараз виступають фіш-тури, тобто іншими словами, рибалка.

Підсумовуючи можна виділити наступні види туристичної діяльності, які розвинуті на території Рівненщини та стосуються лісових ландшафтів [26]:

- туристичний спорт (люди люблять ходити у піші походи, займатись лижним видом спортом, кінним спортом та іншими, які пов'язані із ландшафтом та лісом, не дивлячись на сезонність, а також реалізуватись у мисливстві та радіо орієнтуванні);

- загальнооздоровчий відпочинок (звичайні пішохідні прогулянки в поїднанні із естетичним спогляданням природи, влаштування пікніків, спортивні ігри із компанією друзі в гармонії із природою);

- аматорські промисли (збиральництво ягід, грибів, лікарських трав та інших видів флори або збирання колекцій);

- лікування, пов'язане із лісним та ландшафтним ресурсом (кліматичне лікування, фітотерапія, відновлення сил споживача як фізичне так і моральне).

Проаналізувавши всі процеси використання туристично-рекреаційних ландшафтів Рівненської області, можна сказати, що ця діяльність користується гарним попитом та якісно виконує свої функції. Якщо виокремлювати недоліки теми дослідження то можна сказати наступне. Є деяка проблема облаштуваності місць відпочинку на територіях ландшафтних земель. Потрібно приділити цьому більше часу та організувати якомога більше середовищ для відпочинку споживачів. Тоді природно-заповідні території, що надають цей вид послуг будуть мати вищий рівень естетичної привабливості, а разом із цим виросте і попит на туристичному ринці [27].

Підсумовуючи можна сказати, що Рівненське Полісся є дуже привабливою територією щодо забезпечення України лісовими ландшафтами та цим видом туристичного обслуговування.

Проаналізувавши статистичні данні та побачивши реальну картину рекреаційних процесів ми бачимо, що ландшафти Рівненської області є естетично цінними, якісними та користуються попитом на туристичному ринку.

Важливо те, що майже вся Рівненщина охоплена лісами, саме тому найкращим рішенням було розвивати їх як атрактивний туристичний об'єкт. Загальна площа лісів, що можуть використовуватись для рекреаційної діяльності у Рівненській області становить близько 65003,9 га, що складає 9,2% від загальної площі лісів.

Також, можна сказати, що тут розвиваються всі типи вікових структур та порід дерев. Це є важливим фактором ефективності лісових ландшафтів для всієї нашої країни. До прикладу, найбільший чинник займають середньовічні ліси – 51,9%. Варто зазначити, що саме ця категорія лісових ландшафтів найкраще сприяє розвитку рекреаційних занять та активності.

Отже, Рівненщина, яка функціонує на території Українського Полісся займає одне із найвищих місць по забезпеченню ландшафтними ресурсами рекреації серед всіх областей держави. Виокремлено декілька проблем, які не вважаються негативними чинниками сприяння, але якщо їх усунути попит на лісову та ландшафтну рекреації збільшиться у декілька разів.

РОЗДІЛ III

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ ПОЛІССЯ

3.1. Еко-туризм як напрямок забезпечення туристично- рекреаційного використання лісових ландшафтів Українського Полісся

Сьогодні має безліч питань у туристичній діяльності, які все ще чекають свого розумного удосконалення та існують деякі проблеми, що потрібно усунути задля кращого якіснішого удосконалення туристичного бізнесу. Одна із них, яка, на жаль, має глобальні ризики – це екологічна ситуація в світі.

Отже, говорячи про удосконалення системи обслуговування лісовими та ландшафтними ресурсами та перспективи цих процесів необхідно зачепити тему екології природного середовища України та дослідження еко-туризму як напрямку забезпечення туристично-рекреаційного використання лісових ландшафтів Полісся.

Еко-туризм у нас час виступає не примхою, а обов'язковою умовою для розвитку з огляду на ситуацію в світі, а саме глобальне забруднення людьми усього природного осередку та неграмотне використання природного ресурсу. Щоб вирішити цю ситуацію потрібно обумовити поняття «екологічного туризму» як сталого напрямку туристичного обслуговування. Отже, ця проблема є актуальною, тому зараз і має шалений попит, а розуміючи перспективи туристично-рекреаційного стану Полісся України, не виникне глобальних труднощів реалізувати це у житті [28].

На світовому ринку туристичних послуг Україна зарекомендувала себе як країна з великим природним потенціалом. Вона зберегла осередок природних ресурсів в первісному вигляді зі своїми традиційними аспектами та унікальністю. Це підтверджує різноманітність природно-заповідного фонду, розроблено за підтримки міжнародних організацій.

Проаналізувавши Полісся України як потенційну територію для подальшого екологічного розвитку, можна сміливо казати, що наша країна має достатньо ресурсів та регіонів для розробки екологічного туризму в класичному вигляді. Це можуть бути області, охоплені Поліссям – це Волинська, Чернігівська, Рівненська, Київська та інші місцевості, які мають техногенні ландшафти та місцеві етнічні культури.

В науковому розумінні, еко-туризм – це рекреаційний комплекс туристичної діяльності, яка потрібна для вибудовування гармонії між туристами, природними ресурсами та місцевими громадськими діями, що виступають як групи охорони природи та озеленення територій, маючи при цьому екологічну освіту та любов до цієї справи [29].

Як вже зазначалось вище, регіони, що стосуються Українського Полісся можуть вже зараз стрімко розвиватись у напрямку екологічної інновації. Та сама Рівненщина, що була проаналізована у кваліфікаційній роботі має для цього всі ресурси та туристичний потенціал. Наприклад, можна сказати, що для забезпечення екологічно збалансованого розвитку та охорони рослинного і тваринного світу Рівненської області Полісся функціонує мережа заповідників, яка включає 162 території та об'єкти, у тому числі 15 національних об'єктів та 147 об'єктів об'єкти мають місцеве значення, загальною площею 144313 га [30].

Також, вагомим чинником є той факт, що деякі туристичні об'єкти Рівненщини вже працюють на благо еко-туризму та несуть цей досвід далі в майбутнє, поширюючи цю тенденцію для інших об'єктів ландшафтного обслуговування. Наприклад, 2 регіональних ландшафтних парки під назвами «Надслучанський» та «Прип'ять-Стокід» виконують функції екологічного забезпечення. Через них проходять популярні серед любителів екологічні стежки. Найпопулярніша із них – це Антонівка-Зарич на Рівненщині, що має подовженість у 106 км [31].

З огляду на загальний аналіз екологічного питання автором висувуються наступні перспективи розвитку еко-туризму в Україні:

- зростання туристичного попиту не тільки на екологічні сфери обслуговування, а на всі сфери діяльності, в цілому;
- підвищення екологічної свідомості людей через надання послуг еко-туризму та поширення екологічної освіти;
- сприяння розвитку всіх регіональних структур та місцевих органів самоврядування;
- розроблення нових туристичних маршрутів, пов'язаних із темою екології, що в результаті принесе новий процент прибутку та покращити економічне становище країни;
- виробництво та реалізація місцевих етнічно унікальних туристичних виробів, що створюється руками українців;
- оновлення наших українських стародавніх традицій, які почали забуватись з причини зміни поколінь;
- сприяння розширенню малих та середніх туристичних бізнесів, що розвиваються у селах та приміських районах, завдяки підвищенню попиту на етнос та стародавність українських місцевостей;
- забезпечення розумного використання рекреаційних, природних та історико-культурних ресурсів.

Після наведення такої кількості позитивних впливів еко-туризму можна сміливо зробити висновок, що екологічна сфера діяльності має високий потенціал для розвитку на території Українського Полісся. Подальший розвиток еко-туризму також сприятиме охороні природно-заповідного фонду, що в нинішній час не є досить якісним, а також буде підвищувати культурний рівень ландшафтного ресурсу Полісся та в цілому позитивно впливати на економічний стан всього регіону.

У висновку, можна висунути деякі фактори швидшого ефективного розвитку екологічного використання лісових ландшафтів. В цілому, щоб швидше розвивати сферу еко-туризму потрібно збільшувати аудиторію та потенційних споживачів. Для того, щоб це виконати, треба розробити маркетингову стратегію, яка

сприятиме розвитку еко-туризму та лісових ландшафтів Полісся, адже на сьогоднішній день це є проблемою.

3.2. Перспективні напрямки забезпечення туристично-рекреаційного використання лісових ландшафтів Поліського регіону

Україна є однією із провідних країн, яка має неабиякі туристичні, природні та історико-культурні ресурси, які створюють передумови для перспективного розвитку в цілому туристичної сфери, а також і лісових ландшафтів Поліського регіону. Але щоб перспективи грамотніше працювали та виконували прогресивну діяльність потрібно усунути всі недоліки, що гальмують їх розвиток.

Аналізуючи тему дослідження, висуваються наступні негативні фактори, що впливають на перспективність розвитку [32]:

- недостатньо розвинута логістична система, тим самим погана комунікаційна доступність у районах рекреаційного призначення;
- відсутність розробленої стандартизації та законодавчої бази сільського туризму;
- регіональні відмінності в економічному використанні рекреаційного потенціалу.

Варто зазначити, що на території України є потенціальні привабливі регіони, які не функціонують в повному своєму обсязі. Тобто не всі частини туристичної рекреації країни використовують свій потенціал. У перспективі, якщо усунути цю проблему за оцінкою науковців ближче до 2026 року (у порівнянні із 1999 роком) прогресивно розвиватись будуть всі територіальні місцини України, з різницею у 2561 га в позитивну сторону.

В основному, завдяки Поліському регіону, з його Волинським, Житомирським, Рівненським та Чернігівським регіоном та його можливостям ефективного розвитку туристично-рекреаційного використання лісових ландшафтів рівень надання послуг має високий потенціал (табл. 3.1.)

Табл. 3.1.

Оцінка освоєння та перспектив розвитку оздоровчих та рекреаційних територій України

Регіон	Освоєно на кінець 1999 р., тис. га	Рейтинг регіонів за рівнем освоєння території	Прогноз освоєння на кінець 2026 р., тис. га	Рейтинг регіонів за прогнозним рівнем освоєння території
Волинська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська області	150,6	4	438,1	4
Україна	1104,0	-	3665,7	-

Джерело: розроблено автором на базі [33]

Основною метою збільшення перспектив розвитку є аспект формування в результаті екологічної, збалансованої та орієнтованої системи дозвілля, яка зможе вивести український туристичний ринок на новий рівень якості обслуговування та буде в змозі надавати навіть специфічні послуги різним верствам туристів [34].

Отже, на основі виведених висновків, можна обґрунтувати самостійно окреслені перспективи розвитку лісових ландшафтів Полісся [35]:

- створення вільної зони на Волинській частині Полісся, за напрямком Шацьких озер, які сприятливі для розвитку інфраструктури та рекреації на цій території;

- обов'язкова організація відпочинку та оздоровлення людей, які проживають на частково або повністю забруднених територіях;

- розвиток додаткових видів туризму, в місцевостях, де велика кількість незайманих природних, культурно-пізнавальних, лісових та ландшафтних та інших ресурсів, які ще не приносять прибуток країні;

- створення та розвиток спеціальних об'єднань, задача яких буде реалізація кластерних груп, що значно покращить якість кожного окремого туристичного продукту;

- сприяння розповсюдженню інформації про можливості рекреації на території серед споживачів вітчизняного та зарубіжного туристичного продукту.

Підсумовуючи варто сказати, що Українське Полісся стрімко набирає обертів та прогресивно розвивається. Вона має неабиякий потенціал для подальшого розвитку та удосконалення. Адже, як вже стало зрозуміло, Україна є однією із провідних країн, яка має неабиякі туристичні, природні та історико-культурні ресурси, які створюють передумови для перспективного розвитку в цілому туристичної сфери, а також і лісових ландшафтів Поліського регіону.

Стосовно, перспективних аспектів, також було обґрунтовано потребу у розвитку еко-туризму як напрямку забезпечення лісових ландшафтів Полісся та його регіонів. В цілому, еко-туризм – це рекреаційний комплекс туристичної діяльності, яка потрібна для вибудовування гармонії між туристами, природними ресурсами та місцевими громадськими діячами, що виступають як групи охорони природи та озеленення територій, маючи при цьому екологічну освіту та любов до цієї справи.

Він допоможе вивести лісову та ландшафтну діяльність Полісся та України в глобальному розумінні, а також туристичну сферу діяльності на новий рівень надання якісних послуг та люксового обслуговування.

ВИСНОВКИ

На даний момент ми маємо цікаві та корисні праці, статті та наукові дослідження наступних авторів: Бойко І.Д., Генсирук А.С., Кравченко Н.О., Мацола В.І., Рижов О.М., Стафійчук В.І., Тарасов А.І., Фоменко Н.В., Міхелі С.В., Гродзинський М.Д. та інші. Більшість із вище перерахованих професорів та науковців присутні у кваліфікаційній роботі як джерела, на який базується аналітичний збір інформації.

Протягом вивчення теми дослідження кваліфікаційної роботи було вивчено багато інформації та проведено аналітичний збір конкретних питань.

У першому розділі було досягнуто теоретичні фактори ландшафтного підходу до забезпечення використання туристично-рекреаційних лісових ресурсів. Було розглянуто класифікацію «туристично-рекреаційного ландшафту» України та всі її можливі підтипи. Також розкрито питання функціональності лісових ландшафтів та їх вплив на споживача в момент рекреації. Стало зрозуміло, що функціональність лісових ландшафтів показує, що всі типи рекреаційного ландшафту готові сприяти для відпочинку та оздоровленню споживачів, також всі категорії здатні до відновлення життєвих сил людини та, в цілому, показують позитивні фактори розвитку їх використання в подальшому.

Також досліджувались принципи ландшафтного підходу до вивчення розвитку туристично-рекреаційного ландшафту, що допомогло більш глибоко зрозуміти тему кваліфікаційної роботи. Отже, були виявлені такі принципи як принцип територіальної диференціації, принцип комплексності, принцип підпорядкованості, принцип типології, принцип поєднання, принцип односторонніх зв'язків.

У другому розділі відбувалась характеристика Рівненського Полісся як об'єкту дослідження та прикладу господарювання, що напряду пов'язані із лісовими ландшафтами та туристичним типом цієї діяльності. Було виокремлено, що Рівненська область має високий потенціал для ще більшого розвитку

ландшафтів на своїй території. Більшій її місцини відійшло до лісових ресурсів та земельних санаторних ділянок. Це нам підтверджує статистика, яка каже, що загальна площа лісів, що можуть використовуватись для рекреаційної діяльності у Рівненській області становить близько 65003,9 га, що складає 9,2% від загальної площі лісів. Якщо дивитись на аналітику всіх типів лісових об'єктів процент буде значно вищим.

Також досліджувалась естетична цінність Рівненщини. Після опрацювання матеріалу стало зрозумілим, що ландшафти тут є привабливими та корисними для здоров'я споживача, що представляє собою найбільшу цінність. Серед найбільш розповсюджених лісових ресурсів Рівненської області є чисті соснові бори. Говорячи про найбільші зайняти території то потрібно згадати сосни, дуби, берези і вільху чорну. Також варто зазначити, що ці лісові покриви та інші породи (тополі, клени, липа крупниста) дуже якісно зменшують в повітрі вміст шкідливих газів, а також покращують питання шумозахисту.

У третьому розділі надаються авторські дослідження, а також пропонування як можна удосконалити систему лісових ландшафтів Полісся. В основному, тут розглянуто екологічний туризм як напрямок, що зможе забезпечити більший вплив на туристів та покращити попит на лісові послуги рекреації. Також, з огляду на загальне дослідження кваліфікаційної роботи, висувались перспективи лісових ландшафтів Полісся, плюс до того окреслені деякі недоліки процесів роботи з ландшафтами. Якщо вирішити їх та звернути більше уваги на можливі перспективні чинники забезпечення лісовими ландшафтами України зможе вийти на світовий ринок туристичних послуг.

В результаті було виконано всі задачі, що ставились на початку, а також осягнуто мету дослідження кваліфікаційної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Джеймс П. Всі можливі світи: доповідь. М.: Прогрес, 1988. 672 с.
2. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір: монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2005. № 2. 503 с.
3. Ковальов О.П. Географічний ландшафт: науковий, естетичний і феноменологічний аспекти: навч. посібн. Х.: Екограф, 2005. 388 с.
4. Ландшафти і сучасність. Збірник наук. праць. Вінниця: Гіпаніс, 2000. 230 с.
5. Міхелі С.В. Основи ландшафтознавства: курс лекцій для студентів географічних спеціальностей педагогічних вищих навчальних закладів: довідник. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. 184 с.
6. Преображенський В. С. Теоретичні основи рекреаційної географії: довідник. М.: Наука, 1975. 224 с.
7. Куракова Л.И. Сучасні ландшафти та господарська діяльність: довідник. М.: Просвітлення, 1983. 159 с.
8. Нудельман М.С. Соціально-економічні проблеми рекреаційного природокористування: навч. посібн. К.: Наукова думка, 1987. 129 с.
9. Пауляквичюс Г., Грабаускене И. Методика прогнозування сталості природних систем до антропогенних дій: довідник. Вільнюс: Мокслас, 1989. 119 с.
10. Пащенко В.М. Нові дослідницькі підходи у ландшафтознавстві: довідник. К., 1998. 284 с.
11. Кизима В.В. Людина – об'єкт чи суб'єкт ландшафтних відображень. Проблеми постнеокласичних методологій: довідник. Київ, 1998. 8-11 с.
12. Міроненко С.В. Територіальна структура рекреаційних ресурсів: монографія. М.: Діалог, 1999. 224 с.
13. Міллер Г.П., Петлін В.П., Мельник А.В. Ландшафтознавство: теорія і практика: навч. посібн. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Ів. Франка, 2002. 172 с.
14. Мільков Ф.Н. Антропогенне ландшафтне ведення. предмет вивчення. Питання географії: довідник. М.: Думка, 1977. 11-27 с.

15. Мільков Ф.Н Рукотворне ландшафтознавство. Розповідь про антропогенні комплекси. М.: Думка, 1978. 86 с.
16. Левченко О.С. Напрями забезпечення туристично-рекреаційного використання лісових ландшафтів Полісся. *Рекреаційно-туристичний потенціал України*: зб. матеріалів доп. учасників IV Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир: Полісся, 2023. 2 с.
17. Рівненське обласне управління лісового та мисливського господарства. URL : <http://rivnelis.gov.ua> (дата звернення 30.04.2023)
18. Стафійчук В. І. Проблеми використання біотичних рекреаційних ресурсів у туристичній галузі України. *Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля*: зб. матеріалів міжн. наук.-практ. конф.. К., 2004. 3 с.
19. Генсирук А. С. Рекреаційне використання лісів / за ред. А. С. Генсирук, М. С. Нижник, Р. Р. Возняк. К.: Урожай, 1987. 248 с
20. Рижов О. М. Ландшафтно-таксаційні особливості рекреаційних насаджень урочища "Григори": довідник. К.:Агробіологія, 2012. № 8. 126-132 с.
21. Тарасов А.И. Рекреаційне лісо використання: навч. посібн. М.: Агропромиздат, 1976. 177 с.
22. Бойко І.Д. До питання рекреаційного використання лісових територій. *Ключові аспекти наукової діяльності*: зб. матеріалів наук.-практ. конф. П.: Наука і Студія, 2010. 64 с.
23. Левченко О.С. Природний рекреаційно-туристичний потенціал Рівненського Полісся. *Рекреаційно-туристичний потенціал України*: зб. матеріалів доп. учасників IV Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир: Полісся, 2023. 2 с.
24. Кравченко Н. О. Рекреаційне господарство Полісся: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія/ за ред.. Н. О. Кравченко. Ніжин: МІЛАНІК, 2007. 172 с.
25. Мацола В.І. Оздоровчо-туристичний комплекс: навч. посібн. Львів: Вид-во Інституту регіональних досліджень НАН України, 1998. 278 с

26. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія: довідник/ за ред. Н. В. Фоменко. К.: Центр навч. літ-ри, 2007. 312 с.
27. Стафійчук В. І. Рекреалогія: довідник. К.: Альтерпрес, 2008. 264 с.
28. Туризм в Україні. *Статистичний бюлетень. Державна туристична адміністрація України*. К., 2004. 40с.
29. Туризм на порозі ХХІ століття: освіта та екологія. К.: КІТЕП, 1999. 12 с.
30. Любонько Т. В. Формування організаційно-економічного механізму розвитку екологічного туризму: навч. посібн. К.: Ефективна економіка, 2014. 9 с.
31. Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно безпечного стійкого розвитку Волинської області: монографія/ за ред.. В.О. Фесюка, С.О.Пугач, А.М.Слащук. К.:ТОВ «Підприємство ВІ ЕН ЕЙ», 2016. 316 с.
32. Каліновський Д. І. Донні відклади природних водойм Волинської області та перспективи їх використання у рекреації: довідник. Київ, 2009. В. 176. 120–122 с.
33. Воробйова О. А. Екологічний туризм як чинник сталого розвитку природно-заповідних територій: довідник. К.:Знання, 2012. 119–129 с.
34. Історія вивчення та використання мінеральних вод і лікувальних грязей в оздоровчих цілях. URL: <http://pidruchniki.com> (дата звернення 06.05.2023)
35. Смаль І.В. Основи географії рекреації і туризму: навч. посібн. Ніжин: Вид-во НДПУ імені Миколи Гоголя, 2004. 264 с
36. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: Сучасні концепції менеджменту і маркетингу: навч. посіб. 2-е вид. К.: Альтерпрес, 2004. 192 с
37. Гудзь П.В. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційних територій: довідник. Донецьк: ЛТД, 2001. 269 с.
38. Крачило М.П. Географія туризму / за ред. М.П.Крачило. К.: Вища школа, 1987. 208с.
39. Попович С.І. Туристично-екскурсійні ресурси України: довідник. К.,1996. 265с.
40. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні: монографія. К.: Держкомстат України, 2004. 72с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

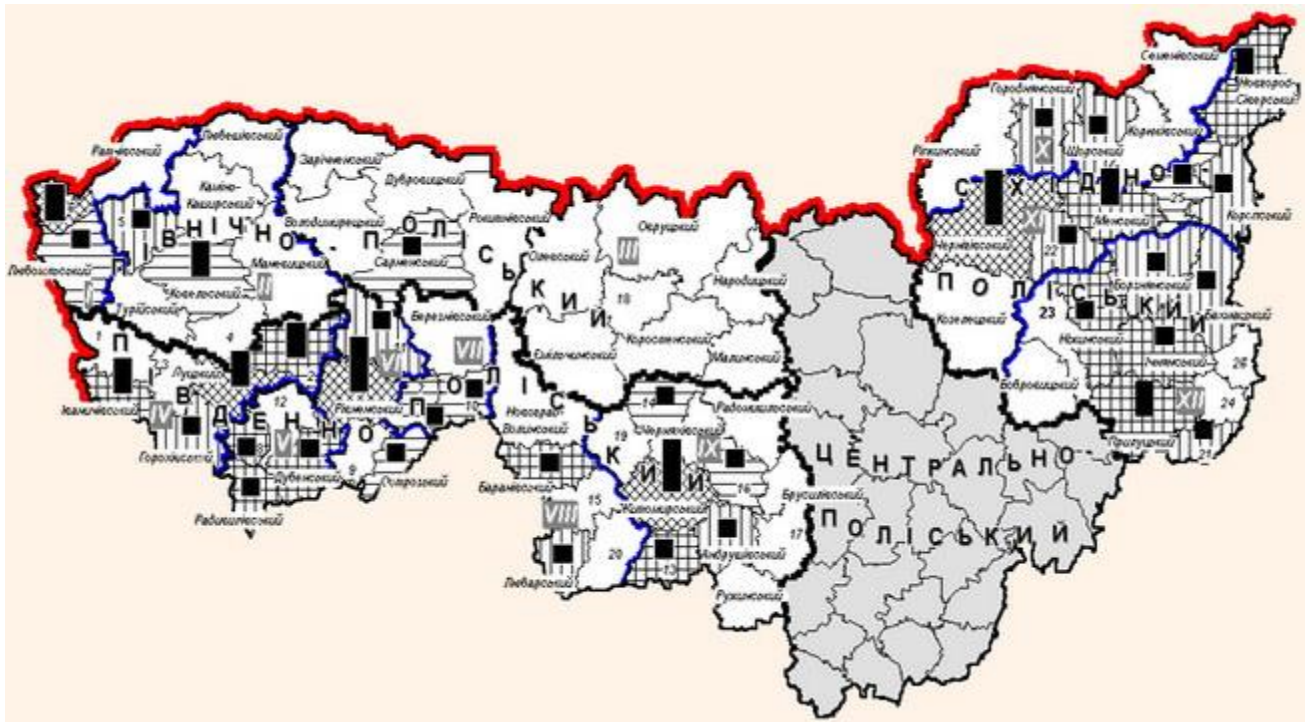

Рис. 1. Економіко-рекреаційне районування території Полісся